

Det begyndte med hr. og fru Hansen

Af professor Lars Bo Langsted
Aalborg Universitet

I tirsdags afsagde EF-domstolen en afgørelse, der af mange blev udlagt således, at forbrugerbeskyttelsen i Danmark blev bombet til stenalderen. Det er imidlertid en overreaktion. Det er rigtigt, at forbrugeren efter EF-domstolens afgørelse er stillet dårligere end tidligere – I praksis vil det imidlertid være meget få tilfælde, der berøres heraf.

Det hele startede i 1998, da et ægtepar – lad os kalde dem Hr. og fru Hansen – købte æg i Bilka. Æggene var desværre Salmonella-inficerede og de blev begge syge. Hr. og Fru Hansen lagde herefter sag an mod Bilka med påstand om erstatning efter Produktansvarsloven. Grunden til at de valgte at lægge sag an mod Bilka var at Produktansvarslovens § 10 foreskriver, at en »mellemandler« hæfter for produktansvaret umiddelbart overfor skadelidte. Herefter kan mellemandleren – i sagen Bilka – kræve den betalte erstatning tilbage fra producenten af æggene, der således bliver den, der i sidste ende kommer til at betale for sit ansvar.

Ideen med dette system er, at hver part kan gå til den, som han har handlet med og gøre produktansvaret gældende der. Hr. og Fru Hansen går til Bilka og får deres penge og Bilka går til producenten. Systemet er særligt besnærende - og vigtigt for hr. og fru Hansen – når producenten har virksomhed i udlandet, f.eks. i Kuala Lumpur, og hr. og fru Hansens eneste mulighed – såfremt de ikke kunne sagsøge Bilka – ville være at lægge sag an ved retten i Kuala Lumpur. Det er dette sidste, der er skræmmebilledet – og det holder heldigvis ikke vand.

Inden vi ser nærmere på konsekvenserne af den dom fra EF-domstolen, der fastslog, at det netop beskrevne mellemandleransvar ikke kan opretholdes, som det i dag fremgår af den danske produktansvarslovs § 10, så lad os starte med at se på, hvad produktansvaret egentlig er, og hvornår det bruges. Kun på den måde kan vi få en fornemmelse af problemets omfang

Der er for det første afgørende forskel på spørgsmålet om **mangler** ved en vare og **produktansvaret** for en vare.

Hvis Hr. og Fru Jensen havde købt et fjernsyn i Bilka i stedet for æg, og fjernsynet ikke virkede, som det skulle – det kunne ikke tænde, det kunne ikke fastholde kanalerne, der kom bølgeskulp i højttalerne, når de skulle hører lille Palle – ja så kunne de dengang, helt ligesom de kan i dag, gå til Bilka og sige: »dette fjernsyn lider af en mangel« og i medfør af købelovens regler få hævet handelen, repareret fjernsynet eller ombyttet det med et nyt. Der er ingen tvivl – heller ikke efter EF-domstolens dom – om at forbrugeren kan gå til den forretning, hvor man har købt varen (det er den, man har et kontraktligt forhold til), og aldrig kan henvises til at gå til producenten, uanset om denne bor i Ulan Bator eller i Kibæk.

At hr. og fru Jensen havde købt æg og ikke fjernsyn gør ingen forskel (i det juridiske). Det forhold, at æggene var Salmonella-inficerede, er således (også) en helt klar mangel i henhold til købelovens regler, og havde hr. og fru Jensen opdaget infektionen inden de spiste æggene (hvad der i praksis vist desværre næppe er muligt!), ja så kunne de være gået til Bilka og have hævet købet i henhold til købelovens regler.

Nu skete der imidlertid det, at den vare, hr. og fru Jensen havde købt, ikke bare var en »dårlig« vare, der ikke »virkede«, som den skulle – nej, den påførte, på grund af sin fejl, hr. og fru Jensen skade i form af deres sygdom. Helt tilsvarende kunne fjernsynet have haft en sådan fejl, at det eksploderede, når man tændte for det. I begge tilfælde var der en mangel ved varen i købelovens forstand – selve den genstand, man havde købt, fejlede noget – og *derudover* var der en skade på en person eller på andre ting. Købeloven behandler slet ikke spørgsmålet om skaderne på omgivelserne, købeloven regulerer (i denne relation) udelukkende spørgsmålet om egenskaberne ved selve den vare, man har købt.

Produktansvarsloven er den lov, der regulerer spørgsmålet om skader på omgivelserne som forvoldes af en vare med fejl. I købelovens sprogbrug taler man om en »mangel«, i produktansvarslovens terminologi hedder den selv samme fejl en »defekt«. Produktansvarsloven fastslår at der er ansvar for producenten, såfremt køberen kan bevise, 1) at en vare har haft en defekt, 2) at der har været en skade på person (f.eks. hr. og fru Hansens salmonellainfektion) eller på en ting (hvis det eksploderende fjernsyn har raseret hele stuen) og 3) det er defekten, der har fået skaden til at indtræde.

Producentens ansvar herfor er objektivt. Det vil sige, at man ikke skal kunne bevise, at producenten kunne »gøre for«, at varen havde en defekt af den pågældende art. Selve det forhold, at defekten var i varen og at defekten forårsagede skaden, er tilstrækkeligt. Regler om produktansvar har vi haft i mange år, både i dansk lovgivning og *derudover* i retspraksis, men i 1985 blev hele området omfattet af et EF-direktiv, og den nuværende danske lov skal være i overensstemmelse med dette direktiv. I den danske lov har vi en regel der fastslår, at mellemhandleren (i sagen Bilka), hæfter for det ansvar, som producenten ifalder. Og det er denne regel, EF-domstolen nu har sagt er i strid med EU-retten.

I dommen anerkender retten, at hensynet til forbrugerbeskyttelsen kan tale for den danske regel: »det anerkendes, at muligheden for at pålægge leverandøren (mellemhandleren) af et defekt produkt ansvar i henhold til bestemmelserne i direktivet ville gøre retsforfølgningen lettere for skadelidte«. Retten anfører imidlertid en række andre hensyn, der tale imod reglen: »denne mulighed ville være dyrt betalt, eftersom den ville tvinge alle leverandører (mellemhandlere) til at forsikre sig mod et sådant ansvar og dermed medføre en betydelig prisstigning på produkterne. En sådan adgang ville endvidere medføre en mangedobling af antallet af retssager, idet leverandøren ville gøre regres gældende mod sin leverandør og så fremdeles indtil producentleddet«. Hertil påpeger domstolen, at producenten er den eneste, der kan »gøre noget ved« problemet.

Uanset hvor meget eller lidt man finder domstolens argumenter overbevisende, udtrykker de EU-rettens regulering af dette spørgsmål og den danske regering må, som justitsministeren da også straks meldte ud, at hun ville, tage initiativ til en ændring af lovens § 10. Den eneste ændring, den afsagt dom tvinger til, er imidlertid at afskaffe mellemhandleransvaret for producentens **objektive ansvar**. Kan man bevise, at producenten har handlet culpøst – altså anderledes end han burde have gjort – der er noget at bebrejde ham – er der intet til hinder for at lade mellemhandleren hæfte herfor, som det også er tilfældet i dag. Tilsvarende kan man have regler, der bestemmer at en eventuel »garanti« i relation til produktansvaret, kan gøres gældende mod mellemhandleren.

Det kan imidlertid være vanskeligt, især i en retssag mod mellemhandleren, at bevise, at producenten har begået fejl under produktionen, der kan bebrejdes ham – om end det ikke nødvendigvis er en mulig opgave.

Spørgsmålet er derfor, hvor ofte, der overhovedet er sager om produktansvar, og når der er – om betingelserne for ansvar, da har været til stede. En gennemgang af de sidste 10 årgange af Ugeskrift for Retsvæsen afslører 17 gengivne sager. En del af disse handlede imidlertid om at den sagsøgte i en mangelssag forgæves forsøgte at få retten til at bruge produktansvarsloven, idet denne har en 3 årig forældelsesfrist, hvor købeloven anvender den

almindelige 5 årige forældelsesregel. I en anden del af sagerne – ganske lige som tilfældet var med Hr. og fru Hansens æg – var varen produceret i Danmark (Skov Æg – fra 1999 en del af Danæg i Roskilde), og det er derfor i denne relation alene et spørgsmål om hvorvidt sagen skal anlægges i melleghandlerens retskreds (Aalborg) eller i producentens retskreds (Roskilde?).

Endelig skal man være opmærksom på, at den, der importerer en vare til EU fra et ikke-EU land, f.eks. Kina, betragtes som producent i forhold til produktansvarsloven. Dette følger af såvel den danske lov som af EF-direktivet

Således som EF-domstolen udlægger direktivet, vil det altid være muligt at gøre et produktansvar gældende i et eller andet EU-land. Skadelidte vil altså aldrig være i den situation at skulle rejse til Sydamerika for at gennemføre en produktansvarssag. Producentens ansvar er objektivt.

»Melleghandleren«s ansvar vil kunne være således, at

- han altid har ansvaret for mangler i henhold til købelovens regler (gælder i dag)
- han hæfter for producentens ansvar, såfremt producentens ansvar er baseret på andet end objektivt grundlag, f.eks. culpa eller på garanti
- han selv har et ansvar, hvis han handler culpøst eller udsteder en garanti

Selv efter en implementering af reglerne, som de skal se ud efter EF-domstolens dom, er det svært at betragte forbrugeren som retsløs og overladt til kyniske inden- og udenlandske spekulanter. I praksis vil det årligt næppe være meget mere end en håndfuld forbrugere, der står i en situation, hvor de skal overveje at anvende produktansvarsloven, og blandt disse er det måske kun halvdelen, der står med udenlandsk producerede varer. Langt, langt størsteparten af forbrugersager er sager om mangler – måske i forholdet hundrede til én – hvor der ingen tvivl er: det er melleghandleren, der har pligt til at sørge for en mangelfri vare.